

พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ
Behavior of Food Offering to Buddhist Monks of
the Elderly in Sisaket Province

จีรนนท์ แก้วมา

Jeeranan Kaewma

วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University

เดชภณ ทองเต็ม

Tachapon Tongterm

สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬา คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Department of Sports Science, Faculty of Liberal Arts and Science, Sisaket

Rajabhat University

ฐากร ฐิติเศรษฐ์

Thakoon Thitiset

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Humanities,

Mahidol University

E-mail: jojoe_spsc_chula@hotmail.com

ได้รับบทความ: 29 กันยายน 2563; แก้ไขบทความ: 27 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 19 ธันวาคม 2563

Received: September 29, 2020; Revised: November 27, 2020; Accepted: December 19, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการถวายภัตตาหารพระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 400 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายและการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 78.1) ซึ่งในการประกอบอาหารเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์นั้น ผู้สูงวัยมักจะคำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่ร่างกายของพระสงฆ์จะได้รับด้วย (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 75.8) สำหรับในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา/วันเกิด/วันทำบุญแก่

ญาติผู้ล่วงลับ ผู้สูงวัยจะนิยมถวายภัตตาหารในปริมาณที่มากกว่าวันปกติ (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 74.0) และภัตตาหารที่ถวายในวันสำคัญที่กล่าวมานั้นมักจะเลือกประเภทอาหารที่ดีมีคุณภาพ (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 75.5) อย่างไรก็ตาม แม้ผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษจะนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปพฤติกรรมสมัยใหม่ก็เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงวัย เช่น ผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่มักเลือกประเภทอาหารตามความสะดวกเป็นหลัก (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 76.8) และยังพบว่าผู้สูงวัยมีแนวโน้มซื้ออาหารที่ปรุงสุกแล้วจากร้านค้าหรือตลาดเพื่อถวายพระสงฆ์เพิ่มสูงขึ้น (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 44.0)

คำสำคัญ: การถวายภัตตาหาร, พระสงฆ์, ผู้สูงวัย

Abstract

This research was the cross sectional descriptive study and aimed to study the behavior of food offering to Buddhist monk of the elderly in Sisaket province, Thailand. The Samples were 400 elderlies and were selected by using simple random and accidental samplings. The developed questionnaires were used. Data analysis was accomplished by using the percentage mean and standard deviation values. The result found that 78.1% of elderlies cooking by themselves for Buddhist monk and awareness of the nutrition fact (75.8%). For the special day such as the Buddhist holidays, birthday, and funeral day, elderlies love to give more food to Buddhist monk (74.0 %) and they have selected the good quality of food for Buddhist monk (75.5%). However, even the elderly in Sisaket province had appreciated to cooking for Buddhist monk. At present, the behaviors of the elderly were changed. They have selected the food depending on their convenience (75.5%) and the elderlies had a trend to buy food from the market and restaurant increasing (44.0%)

Keywords: Food Offering, Buddhist Monks, Elderly

1. บทนำ

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของเหล่าพุทธศาสนิกชน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามกฎและระเบียบของพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด การฉันภัตตาหารของพระสงฆ์จัดเป็นหนึ่งในแนว

ทางการปฏิบัติที่แตกต่างกับฆราวาส กล่าวคือ ตามบัญญัติพระสงฆ์สามารถฉันภัตตาหารได้เพียงสองมือ (มือซ้ายและมือขวา) นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังไม่สามารถเลือกซื้ออาหารเองได้ ต้องรับการถวายจากฆราวาสเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันพบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่นิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปถวายแด่พระสงฆ์ จากการวิเคราะห์สารอาหารพบว่ามีปริมาณคาร์โบไฮเดรตค่อนข้างสูงและมีปริมาณโปรตีนต่ำ (อลงกรณ์ สุขเรืองกุล และคณะ, 2560: 39; พระกิตติญาณเมธี และคณะ, 2561: 100) และจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ปัจจุบันพระสงฆ์ในประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาด้านสุขภาพเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป (จงจิตร อังคทะวานิช และคณะ, 2559: 21-22; พระกิตติญาณเมธี และคณะ, 2561: 100) ซึ่งพบได้ทั้งโรคเรื้อรัง (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ, 2558: 117) และโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (วัชรินทร์ ออละอ, 2557: 89) เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด (ศนิกันต์ ศรีมณี และคณะ, 2556: 1-2; พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ, 2558: 117) โดยโรคเหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะโรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน จัดเป็นโรคที่พบได้บ่อยในกลุ่มพระสงฆ์สูงวัย ทั้งนี้โรคไม่ติดต่อเรื้อรังดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการฉันภัตตาหารที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ (พระกิตติญาณเมธี และคณะ, 2561: 100) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การฉันภัตตาหารจึงจัดเป็นประเด็นที่สำคัญต่อการครองสมณเพศในกลุ่มพระสงฆ์ ซึ่งการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของพุทธศาสนิกชนจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการและประโยชน์ต่อสุขภาพของพระสงฆ์ ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ควรได้รับการแนะนำ ในด้านองค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการบริโภคเป็นพิเศษ ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการฉันภัตตาหารให้เหมาะสมควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการถวายภัตตาหารของพุทธศาสนิกชน ทั้งนี้เพื่อให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางพุทธศาสนาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบไป

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์สี่ชนเผ่า ซึ่งอพยพย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเยอ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร กลุ่มชาติพันธุ์ไทยไทยลาว และกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยหรือกูย ทำให้มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม คือ การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนาพุทธและประเพณีของชุมชนภาคอีสานที่ถือกันมาแต่อดีต (พระราชธรรมสารสุธี และคณะ, 2561: 1) โดยกลุ่มช่วงอายุหรือช่วงวัยที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา และยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีมากกว่ากลุ่มช่วงวัยอื่น ๆ ก็คือ กลุ่มผู้สูงอายุ (นิตยา เพ็ญศิริรักษา, 2553: 8) จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า พฤติกรรมการถวายภัตตาหารของพุทธศาสนิกชนเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ และผู้สูงอายุมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา จึงอาจเป็นกลุ่มหลักที่มีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงมีความ

สนใจที่จะศึกษาในประเด็นเรื่อง “พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ” ทั้งนี้เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุ ซึ่งถือเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในระดับพื้นที่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง (cross sectional descriptive study) โดยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เลขที่โครงการวิจัย 032/2562 โดยมีรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากร :

ประชากร คือ ประชาชนกลุ่มสูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในปี พ.ศ. 2562 จำนวน 232,607 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ, 2562: ออนไลน์)

3.2 ตัวอย่าง :

ตัวอย่าง คือ ประชาชน ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2562 ได้มาจากการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ ยามาเน่ (Yamane, 1967: 887) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อน ± 5 ซึ่งพบว่าต้องใช้ขนาดตัวอย่างที่น้อยที่สุด คือ 400 คน โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกตัวอย่าง ผู้สูงอายุเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย ดังนี้

ทำการสุ่มอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ จากจำนวนอำเภอทั้งหมด 22 อำเภอ ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) ได้จำนวนอำเภอ ทั้งหมด 10 อำเภอ ได้แก่ อำเภอขุขันธ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ อำเภอพยุห์ อำเภอไพรบึง อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอยางชุมน้อย อำเภอวังหิน และอำเภอห้วยทับทัน ต่อจากนั้น ทำการสุ่มในระดับตำบล กำหนดอำเภอละ 2 ตำบล ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่ายได้ตำบลที่ใช้เป็นพื้นที่วิจัยทั้งหมด 20 ตำบล และทำการสุ่มในระดับหมู่บ้าน กำหนดตำบลละ 1 หมู่บ้าน ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย ได้หมู่บ้านที่ใช้เป็นพื้นที่วิจัยทั้งหมด 20 หมู่บ้าน หลังจากนั้นทำการเทียบอัตราส่วนจำนวนหมู่บ้าน (20 หมู่บ้าน) กับ จำนวนขนาดตัวอย่างที่ได้จากตารางสำเร็จรูป (400 คน) ได้จำนวนตัวอย่างที่ควรเก็บข้อมูลในแต่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 20 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (accidental sampling) และมีเกณฑ์คัดเข้าและเกณฑ์คัดออก ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวอย่างเข้ามศึกษา (inclusion criteria) ได้แก่

1) เป็นประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ได้รับการสุ่มเป็นพื้นที่การวิจัยในปี พ.ศ. 2562) กลุ่มตัวอย่างสามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยเป็นอย่างดี และ 3) ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัย สำหรับเกณฑ์ในการคัดตัวอย่างออกจากการศึกษา (exclusion criteria) ได้แก่ 1) ไม่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัย และ 2) กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถสื่อสารด้วยความเข้าใจ หรืออยู่ในสภาพต่อไปนี้ ได้แก่ หมดสติ หรือ เกือบหมดสติ พูดไม่ได้ พูดไม่รู้เรื่อง วุ่นวาย สับสน ใส่ท่อหายใจ หรือใส่หลอดคอ จนไม่สามารถตอบแบบสอบถามได้

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย :

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ แบบสอบถาม (questionnaire) ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผ่านการตรวจหาความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 0.72 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในเขตอำเภอภูทอก ขาวบูน จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น ซึ่งใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1990: 204) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.76

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล :

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการเตรียมแบบสอบถาม อบรมผู้ช่วยเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัน/เวลาที่กำหนด ลงรหัสข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งคณะผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้ดำเนินการเองทุกขั้นตอนตลอดการจัดเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

- 1) ขอความร่วมมือกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในตำบลที่ได้รับการสุ่มให้เป็นพื้นที่เป้าหมายเพื่อขอข้อมูลพื้นฐาน และเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยในครั้งนี้
- 2) คณะผู้วิจัยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) คณะผู้วิจัยร่วมกับผู้ช่วยวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2562 ภายหลังเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลในแต่ละวัน มีการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล หากพบว่ามีข้อมูลไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บข้อมูลซ้ำในพื้นที่เดิมจนได้ข้อมูลครบถ้วน
- 4) นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ :

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษที่ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ และ พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษที่ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ พบว่า ผู้สูงวัยมีอายุเฉลี่ย 69.5 ± 7.2 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 71.2 มีอาชีพหลักคือ เกษตรกร สูงถึงร้อยละ 82.5 ด้านการศึกษา พบว่า ไม่ได้ศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมาศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 33.3 และระดับประถมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 17.3 ส่วนด้านรายได้ พบว่า ผู้สูงวัยมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท สูงถึงร้อยละ 76.0 สำหรับข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการถวายภัตตาหาร พบว่า ผู้สูงวัยไปวัดด้วยการเดินมากที่สุด ร้อยละ 52.0 รองลงมาคือใช้จักรยานยนต์ ร้อยละ 25.0 และใช้จักรยาน ร้อยละ 11.8 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการเดินทางไปวัดน้อยกว่า 30 นาที สูงถึงร้อยละ 89.8 โดยช่วงเวลาถวายอาหารแด่พระสงฆ์มากที่สุด คือ ช่วงตักบาตร ร้อยละ 71.3 รองลงมาคือช่วงถวายอาหารเช้า (ถวายจังหัน) ร้อยละ 66.3 สำหรับประเภทของอาหารที่นำมาถวายแด่พระสงฆ์มากที่สุด คือ ปลาหมู/ไก่ ทอด ร้อยละ 61.8 รองลงมาคือ ไข่ต้ม ร้อยละ 55.3 ปลากระป๋อง ร้อยละ 53.3 ไข่เจียว ร้อยละ 48.8 น้ำพริก/ป่น ร้อยละ 34.8 ไก่/ปลา/หมู/เนื้อ ย่าง ร้อยละ 31.0 ตามลำดับ สำหรับน้ำปานะที่ถวายแด่พระสงฆ์มากที่สุด คือ น้ำเปล่า ร้อยละ 83.8 รองลงมาคือ นม/ชา/น้ำหวานต่าง ๆ ร้อยละ 33.5 น้ำผลไม้ ร้อยละ 19.3 และกาแฟ ร้อยละ 17.0 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษที่ถวายอาหารพระสงฆ์ จำแนกตามลักษณะทั่วไป (n = 400)

ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างผู้สูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ค่าเฉลี่ย = 69.5 ± 7.17 ปี)		
60-69 ปี	230	57.5
70-79 ปี	126	31.5
80-89 ปี	36	9
90 ปีขึ้นไป	8	2
เพศ		
ชาย	115	28.8
หญิง	285	71.2
อาชีพ		
เกษตรกร	330	82.5
ค้าขาย	29	7.2

แม่บ้าน	7	1.8
รับจ้าง	10	2.5
ธุรกิจส่วนตัว	4	1.0
ว่างงาน	6	1.5
รับราชการ	9	2.3
อื่น ๆ	5	1.2
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้ศึกษา	159	39.8
ประถมศึกษาตอนต้น	133	33.3
ประถมศึกษาตอนปลาย	69	17.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	10	2.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	15	3.8
ปริญญาตรี	14	3.3
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	304	76.0
10,001-15,000 บาท	66	16.5
15,001-20,000 บาท	17	4.3
มากกว่า 20,000 บาท	13	3.2
การเดินทางไปวัด		
รถยนต์	42	10.5
จักรยานยนต์	100	25.0
จักรยาน	47	11.8
เดิน	208	52.0
ระยะเวลาเดินทางไปวัด		
น้อยกว่า 30 นาที	359	89.8
ระหว่าง 30-60 นาที	34	8.5
มากกว่า 60 นาที	7	1.7
ช่วงเวลาถวายอาหารแด่พระสงฆ์ (ตอบได้มากกว่า 1 ช่วงเวลา)		
ตักบาตร	285	71.3
ถวายอาหารเช้า (ถวายจังหัน)	265	66.3
ถวายอาหารเที่ยง (ถวายเพล)	92	23.0
ถวายหลังเที่ยง (ถวายน้ำปานะ)	22	5.5
ถวายสังฆทาน	73	18.3
ประเภทของอาหารที่ถวายพระสงฆ์ใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา		
ไข่ต้ม	221	55.3
ไข่เจียว	195	48.8
ไข่พะโล้/ไข่ตุ๋น	87	21.8

ปลาทุ/หมู/ไก่ ทอด	247	61.8
น้ำพริก/ ปน	139	34.8
ปลากระป๋อง	213	53.3
ผักลวก/ต้ม/นึ่ง	43	10.8
ส้มตำ/ตำแดง/ตำถั่ว	101	25.3
ไก่/ปลา/หมู/เนื้อ ย่าง	124	31.0
ไก่/ปลา/หมู/เนื้อ ต้ม	30	7.5
เนื้อแดดเดียว	20	5.0
แฮมเนื้อ/หมู/ไก่/ปลา	36	9.0
ผักดองต่างๆ (ส้มผัก)	62	15.5
ลาบ เนื้อ/หมู/ไก่/ปลา	22	5.5
อาหารจานเดียว	17	4.3
ก๋วยเตี๋ยว/ก๋วยจั๊บ/สุกี้	15	3.8
ยำประเภทต่าง ๆ	9	2.3
ผลไม้ดอง	62	15.5
แกงพะแนง/ขาหมู/เขี้ยวหวาน	5	1.3
อาหารทะเล	2	0.5
หมูกระทะ	29	7.3
บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป	67	16.8
ผลไม้สดที่มีรสหวาน เช่น มะม่วงสุก ลำไย เงาะ ฯลฯ	1	0.3
ประเภทของน้ำปานะที่ถวายพระสงฆ์ใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา		
น้ำอวดลม เช่น โฉก เปิบซี่	32	8.0
นม ชา น้ำหวานต่าง ๆ	134	33.5
น้ำเปล่า	335	83.8
อาหารเสริม แปรนด์ ฯลฯ	15	3.8
กาแฟ	68	17.0
น้ำผลไม้	77	19.3
เครื่องดื่มชูกำลัง เช่น เอ็ม 150	40	10.0
อื่น ๆ	4	1.0

2. พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สุงวัยในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า พฤติกรรมเชิงบวกดังนี้คือ ผู้สุงวัยนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์ (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ สูงถึงร้อยละ 78.1) และในการประกอบอาหารเพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์นั้น ผู้สุงวัยจะคำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่ร่างกายของพระสงฆ์จะได้รับ (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ สูงถึงร้อยละ 75.8) ผู้สุงวัยนิยมถวายภัตตาหารในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา/วันเกิด/วันทำบุญแก่ญาติผู้ล่วงลับ ในปริมาณที่มากกว่าวันปกติ (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ สูงถึงร้อยละ 74.0) และอาหารที่ถวายในวัน

สำคัญที่กล่าวมานั้นมักจะเลือกประเภทอาหารที่ดีมีคุณภาพ (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ สูงถึงร้อยละ 75.5) อย่างไรก็ตามพบว่า ผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่เลือกประเภทอาหารตามความสะดวกเป็นหลัก (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 76.8) และมีแนวโน้มซื้ออาหารที่ปรุงสุกแล้วจากร้านค้าหรือตลาดเพื่อถวายแด่พระสงฆ์เพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ ร้อยละ 44.0) ดังแสดงใน ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของพฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษ จำแนกรายข้อ (n= 400 คน)

พฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
1. ซื้ออาหารที่ปรุงสุกแล้วจากร้านค้าหรือตลาดเพื่อถวายแด่พระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	78	19.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	98	24.5
ปฏิบัติบางครั้ง	142	35.5
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	62	15.5
ไม่เคยปฏิบัติ	20	5.0
2. ประกอบอาหารเอง เพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	171	42.8
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	141	35.3
ปฏิบัติบางครั้ง	72	18.0
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	11	2.8
ไม่เคยปฏิบัติ	5	1.3
3. คำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่ร่างกายของพระสงฆ์จะได้รับ ในการถวายอาหารแด่พระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	154	38.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	149	37.3
ปฏิบัติบางครั้ง	72	18.0
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	13	3.3
ไม่เคยปฏิบัติ	12	3.0
4. ถวายอาหารในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา/วันเกิด/วันทำบุญแก่ญาติผู้ล่วงลับ มากกว่าวันปกติ		
ปฏิบัติเป็นประจำ	178	44.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	118	29.5
ปฏิบัติบางครั้ง	84	21.0
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	16	4.0
ไม่เคยปฏิบัติ	4	1.0

พฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
5. เลือกประเภทอาหารที่ดีไปถวายแด่พระสงฆ์ในวันสำคัญ ทาง พระพุทธศาสนา		
ปฏิบัติเป็นประจำ	154	38.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	148	37.0
ปฏิบัติบางครั้ง	77	19.3
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	17	4.3
ไม่เคยปฏิบัติ	4	1.0
6. เลือกประเภทอาหารตามความสะดวกในการถวายแด่พระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	160	40.0
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	147	36.8
ปฏิบัติบางครั้ง	74	18.5
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	14	3.5
ไม่เคยปฏิบัติ	5	1.3
7. ถอดรองเท้าก่อนใส่บาตรพระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	322	80.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	49	12.3
ปฏิบัติบางครั้ง	25	6.3
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	3	0.8
ไม่เคยปฏิบัติ	1	0.3
8. นำอาหารที่เหลือจากการฉันของพระสงฆ์ กลับมาบริโภคที่บ้าน		
ปฏิบัติเป็นประจำ	86	21.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	65	16.3
ปฏิบัติบางครั้ง	106	26.5
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	93	23.3
ไม่เคยปฏิบัติ	50	12.5
9. รับประทานอาหารที่เหลือจากการฉันของพระสงฆ์ที่วัด		
ปฏิบัติเป็นประจำ	89	22.3
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	83	20.8
ปฏิบัติบางครั้ง	119	29.8
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	81	20.3
ไม่เคยปฏิบัติ	28	7.0
10. ใส่บาตรด้วยอาหารชุดทำบุญ ชุดละ 20 บาท (ข้าว อาหารคาว หวาน) ตามท้องตลาดหรือร้านค้า		
ปฏิบัติเป็นประจำ	49	12.3
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	75	18.8

พฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สุงวัย	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติบางครั้ง	86	21.5
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	102	25.5
ไม่เคยปฏิบัติ	88	22.0

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้สุงวัยในจังหวัดศรีสะเกษนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ ซึ่งในการประกอบอาหารเพื่อถวายพระสงฆ์นั้น ผู้สุงวัยมักจะคำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่ร่างกายของพระสงฆ์จะได้รับด้วย สำหรับในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา/วันเกิด/วันทำบุญแก้ญาติผู้ล่วงลับ ผู้สุงวัยจะนิยมถวายภัตตาหารในปริมาณที่มากกว่าวันปกติ และอาหารที่ถวายในวันสำคัญที่กล่าวมานั้นมักจะเลือกประเภทอาหารที่ดีมีคุณภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการรับรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของอาหารของผู้สุงวัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการประกอบอาหารเอง เลือกประเภทอาหารที่ดีมีคุณภาพโดยคำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่พระสงฆ์จะได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศนิกานต์ ศรีมณี และคณะ (2561: 22-23) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ประโยชน์ของอาหารที่ตักบาตรหรือถวายแด่พระสงฆ์ของประชาชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการถวายอาหาร แต่ผลการศึกษาครั้งนี้มีประเด็นเรื่องระดับการศึกษาของตัวอย่างผู้สุงวัยที่ไม่สอดคล้องกับการรายงานของ ศนิกานต์ ศรีมณี และคณะ (2561: 22-23) ที่กล่าวว่า ระดับการศึกษาของประชาชนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของประชาชน เนื่องจากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ตัวอย่างผู้สุงวัยในจังหวัดศรีสะเกษไม่ได้ศึกษา มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมาศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 33.3 และระดับประถมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 17.3

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้สุงวัยส่วนใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษจะนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปพฤติกรรมสมัยใหม่ก็เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สุงวัยด้วยเช่นกัน เช่น ผู้สุงวัยในจังหวัดศรีสะเกษมักเลือกประเภทอาหารตามความสะดวกเป็นหลัก นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สุงวัยมีแนวโน้มซื้ออาหารที่ปรุงสุกแล้วจากร้านค้าหรือตลาดเพื่อถวายแด่พระสงฆ์เพิ่มสูงขึ้น สอดคล้องกับ ลลิตทิพย์ ธนสมบัตินันท์ (2559: 59) ที่ทำการศึกษารื่อง พฤติกรรมการตักบาตรและถวายภัตตาหารเพื่อสุขภาพที่ดีของพระสงฆ์ ซึ่งพบว่า พฤติกรรมการตักบาตรและถวายอาหารของพุทธศาสนิกชนจำแนกได้ 3 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นพุทธศาสนิกชนที่ตักบาตรเป็นประจำด้วยอาหารที่ประกอบเอง นอกจากตักบาตรเป็นประจำทุกวันในวันปกติแล้ว ในวันพระก็นิยมถวายภัตตาหารที่วัด (ซึ่งเป็นพฤติกรรมของผู้สุงวัยส่วนใหญ่ที่พบในการศึกษาครั้งนี้ด้วย) กลุ่มที่สองเป็นพุทธศาสนิกชนที่

ตักบาตรเป็นประจำด้วยอาหารถุงจากร้านค้า และกลุ่มที่สามเป็นพุทธศาสนิกชนที่ตักบาตรด้วยอาหารชุดทำบุญ ภายในประกอบด้วยข้าว อาหารคาวหวาน และเครื่องต้ม โดยมากจะพบเห็นตามตลาดในราคาชุดละ 20 บาท พฤติกรรมการตักบาตรและถวายอาหารของกลุ่มที่สามนี้จึงต่างสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนตามความสะดวกและโอกาสในวันสำคัญต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล โดยมีตลาดเป็นศูนย์รวมของผู้ซื้อ ผู้ขาย และสินค้า เช่นเดียวกับผลการศึกษาพฤติกรรมการใส่บาตรและการฉันทนาอาหารของพระสงฆ์ ของวัชรินทร์ ออละอ (2557: 107-108) ที่รายงานไว้ว่า พระสงฆ์จะได้รับอาหารจากการรับบิณฑบาตจากผู้มีจิตศรัทธาใส่บาตร โดยมีที่มา 3 กลุ่ม คือ อาหารที่ปรุงสุกจากบ้านซึ่งเป็นอาหารที่ดี สดใหม่ อาหารที่มาจากร้านประเภทข้าวแกง คุณภาพของอาหารและความสดใหม่รองลงมา และอาหารที่มาจากร้านที่จัดสำหรับใส่บาตรจะขาดความสดใหม่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังที่ รัชนิกร ตาเสน และทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์ (2562: 80) รายงานไว้ว่า ด้วยสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่แปรเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมเมือง มีวิถีชีวิตที่เร่งรีบส่งผลต่อพฤติกรรมการเตรียมอาหารทำบุญที่ชาวพุทธถวายแด่พระสงฆ์ มีลักษณะเป็นอาหารที่ซื้อมากกว่าปรุงเองในครัวเรือน โดยจากการสำรวจอาหารจากการทำบุญใส่บาตรและถวายภัตตาหารทั้งหมด 163 รายการ พบว่าเป็นอาหารที่ซื้อ 113 รายการ คิดเป็นร้อยละ 69.3 ซึ่งมีมากกว่าอาหารปรุงเองในครัวเรือนที่พบว่ามีจำนวน 50 รายการ คิดเป็นร้อยละ 31.7

จากผลการศึกษา แม้จะมีข้อขัดแย้งในเรื่องระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ และมีข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่เน้นความสะดวกของผู้ถวายอาหาร หรือถวายภัตตาหารที่ซื้อมากกว่าการปรุงเองในครัวเรือน โดยบางรายการอาหารนั้นอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพของพระสงฆ์ แต่ก็มีแนวทาง รูปแบบ หรือกิจกรรมที่อาจสามารถช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการถวายอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพพระสงฆ์ โดยเน้นที่การสร้างการรับรู้ การปฏิบัติ และการมีส่วนร่วม มากกว่าการคำนึงถึงระดับการศึกษา ตัวอย่างเช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการถวายภัตตาหารสุขภาพแด่พระสงฆ์ ของ นัยนา ยอดระบำ และคณะ (2556: 51) ที่แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวางแผน (Plan) เป็นขั้นเตรียมการวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพพระสงฆ์ การวางแผนออกแบบโปรแกรมสุขภาพ และการเตรียมการก่อนนำไปปฏิบัติ 2) ขั้นนำแผนไปปฏิบัติ (Act) เป็นขั้นดำเนินการวิจัยจัดกิจกรรมตามโปรแกรมสุขภาพซึ่งประยุกต์ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพร่วมกับความสามารถตนเอง จำนวน 5 ครั้ง ครั้งที่ 1-3 เพื่อสร้างความรู้เรื่องอาหารสุขภาพสำหรับพระสงฆ์ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของโรคจากการถวายภัตตาหารที่ไม่เหมาะสมแด่พระสงฆ์ การรับรู้ความสามารถตนเอง ความคาดหวังในผลดีของการถวายภัตตาหารสุขภาพแด่พระสงฆ์

และสร้างสิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ ครั้งที่ 4-5 เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างมีการถวาย ภัตตาหารสุภาพแด่พระสงฆ์อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง 3) ขั้นสังเกตการเปลี่ยนแปลง (Observe) เป็นการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงด้วยแบบสัมภาษณ์ และ 4) ขั้นสะท้อนผล การดำเนินงาน (Reflect) เป็นการสรุปเพื่อสะท้อนผลและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ให้แก่ กลุ่มเป้าหมายและชุมชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า หลังการจัดโปรแกรมสุขศึกษา ประชาชน กลุ่มตัวอย่างมีด้านความรู้เรื่องอาหารสุภาพสำหรับพระสงฆ์ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของโรค จากการถวายอาหารไม่เหมาะสมแด่พระสงฆ์ การรับรู้ความสามารถตนเองในการถวาย อาหารแด่พระสงฆ์ ความคาดหวังในผลดีของการถวายภัตตาหารสุภาพแด่พระสงฆ์ และ พฤติกรรมการถวายภัตตาหารสุภาพแด่พระสงฆ์ดีกว่าหรือเหมาะสมมากกว่าก่อนจัด โปรแกรมสุขศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ดังนั้นผลการศึกษาและองค์ความรู้ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ จึงสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน หรือเป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อ หารูปแบบในการส่งเสริมการถวายภัตตาหารเพื่อสุภาพแด่พระสงฆ์ที่สอดคล้องกับบริบทใน พื้นที่ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในพื้นที่ที่ทำการศึกษ หรือ สถานที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อหารูปแบบในการ ส่งเสริมการถวายอาหารเพื่อสุภาพแด่พระสงฆ์ต่อไป

2. ควรส่งเสริมองค์ความรู้เรื่องโรคเรื้อรังต่าง ๆ และหลักโภชนาการให้กับผู้ สูงวัย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงวัยสามารถเลือกซื้ออาหารปรุงสุกสำเร็จรูปในท้องตลาดที่เหมาะสมและ มีประโยชน์ต่อสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ได้

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการถวาย อาหารแด่พระสงฆ์ของกลุ่มบุคคลในแต่ละช่วงวัย

2. ควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการดูแลสุขภาพ พระสงฆ์แบบบูรณาการ โดยการร่วมมือจากประชาชนในชุมชน พระสงฆ์ และหน่วยงาน สนับสนุนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้สูงวัยทุกท่านที่เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณ คณะ ศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ที่สนับสนุนทุนการดำเนินวิจัย แก่คณะผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Cronbach L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. 5thed. New York: Harper Collins publishers.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. 2nded. New York. Harper and Row Publications.
- จงจิตร อังคะวานิช ทิพย์เนตร อริยปิณฑ์ วาสนี วิเศษฤทธิ์ จินต์จุฑา ประสพธรรม และ ดลพรพร พันธ์พาณิชย์ (2559). สถานการณ์ปัญหาโภชนาการในพระสงฆ์ จากโครงการสงฆ์ไทยไกลโรค. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- นัยนา ยอดระบำ มณฑา เก่งการพานิช นิรัตน์ อิมามี และ ธราดล เก่งการพานิช. (2556). การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการถวายเป็นทานอาหารสุขภาพแด่พระสงฆ์ของประชาชนอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา. *วารสารสุขศึกษา*, 36(1), 51-64.
- นิตยา เพ็ญศิริภัก. (2553). สุขภาพผู้สูงอายุ. เอกสารการสอนชุดวิชาอนามัยครอบครัวในงานสาธารณสุข หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระกิตติญาณเมธี (สมเกียรติ งามวงศ์) วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง และสมบุญ สุขสำราญ. (2561). การส่งเสริมการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดลพบุรี. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 12(25), 94-107.
- พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ธวัชรัตน์ แดงหาญ และสร้อยญา วาณิชวิธิ. (2558). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย. *วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น*, 22(2), 117-129.
- พระราชธรรมสารสุธี มูลพันธ์ พระกัญจน์ กนตธมโม พระพรสวรรค์ ฐิติญาณ และสุทัศน์ ประทุมแก้ว. (2561). กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ. *รายงานการวิจัย. วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- รัชนิกร ตาเสน และทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์. (2562). ความเชื่อและพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรและถวายภัตตาหารของชาวพุทธที่เฝ้าต่อสุขภาพของพระสงฆ์: กรณีศึกษาในจังหวัดน่าน. *วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(4), 80-87.
- ลลิตทิพย์ ชนสมบัตินันท์. (2559). พฤติกรรมการตักบาตรและถวายภัตตาหารเพื่อสุขภาพที่ดีของพระสงฆ์. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 23(3), 51-66.

- วัชรินทร์ ออละอ. (2557). สุขภาพพระสงฆ์ในบริบทชุมชนอุตสาหกรรม. **วารสารวิจัยสังคม**, 37(2), 89-124.
- ศนิกานต์ ศรีมณี ชนิตา มัททวงกูร พรพิมล ภูมิฤทธิกุล กุลธิดา จันท์เจริญ เนตร หงส์ไกร เลิศ และนารี รมย์นุกูล. (2556). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการบริโภคของพระสงฆ์และพฤติกรรมการถวายภัตตาหารของประชาชน ในเขตภาษีเจริญกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสยาม และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ศนิกานต์ ศรีมณี ชนิตา มัททวงกูร พรพิมล ภูมิฤทธิกุล ระวี ดิษฐจร และพรรณี ตรังคสันต์. (2561). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการบริโภคของพระสงฆ์ และพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของประชาชนในเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร**. **วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม**, 19(37), 22-38.
- อลงกรณ์ สุขเรืองกุล ทวีลักษณ์ วรรณฤทธิ์ ประทับจิต บุญสร้อย และไพโรจน์ อุตศรี. (2560). **ปัจจัยทำนายพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงราย**. **พยาบาลสาร**, ฉบับพิเศษ (2), 38-48.